

ВІДГУК

офіційного рецензента
на дисертаційну роботу

«ОСОБЛИВОСТІ АРХІТЕКТУРИ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ (VII ст.-1911 р.)»

здобувача ступеня доктора філософії

Мохаммеда Сулаймана

з галузі знань 19 – Архітектура та будівництво

за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування

Аналіз дисертації Мохаммеда Сулаймана «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. - 1911 р.р.)» засвідчив актуальність теми дослідження, довів обґрунтованість отриманих висновків і результатів проведеного дослідження, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки наукового рівня дисертації.

Актуальність теми дисертації.

Як справедливо зазначив дисертант, у порівнянні з іншими ісламськими архітектурними школами ісламська спадщина Лівії залишається і досі практично невідомою в світі. В дисертації названо чинники, які перешкоджають визнанню ісламської спадщини Лівії в світі. Серед цих чинників він називає наступні:

- тривала громадянська війна в країні;
- як наслідок воєнних дій – негативний вплив на економіку країни, а відтак на фінансування реставрації і збереження історичних мечетей;
- як наслідок воєнних дій - небезпека доступу до обстежень мечетей на певних територіях;
- через економічні і політичні проблеми в країні – недостатньо високий рівень спеціалізованих реставраційних і пам'яткоохоронних інституцій.

потребу в спеціалізованих реставраційних і науково-дослідних організаціях з досвідом проведення таких робіт і необхідність розробки комплексних програм виявлення та збереження об'єктів ісламської спадщини в Лівії (стор.25).

Об'єктом дослідження є мечеті Лівії.

Предметом дослідження є особливості архітектури мечетей Лівії.

Межі дослідження: хронологічні – з VII століття до 1911 року, територіальні – Лівія.

Метою дослідження є виявлення особливостей архітектури мечетей Лівії на основі аналізу джерельної бази, природно-кліматичних особливостей, історичної періодизації, містобудівної специфіки розташування мечетей, їх композиційних, планувальних, поелементних особливостей.

Завдання дослідження полягають в наступному:

- визначити архітектурну періодизацію мечетей Лівії відповідно до історичної періодизації, аби аргументувати зміни в архітектурі мечетей та поширення певного типу мечетей;
- визначити регіональні типи мечетей Лівії, які сформувались в різних природно-кліматичних умовах, і їх ознаки;
- провести комплексне дослідження мечетей Лівії від укрупненого містобудівного рівня до рівня елемента чи деталі;
- розробити методикку дослідження мечетей Лівії;
- надати рекомендації щодо збереження історичних мечетей Лівії і проектування нових мечетей в національних традиціях;
- аргументувати спільне і відмінне між архітектурою мечетей Лівії і інших країн.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни.

Наукова новизна роботи полягає в наступному:

«Вперше:

- аргументовано архітектурну періодизацію мечетей Лівії відповідно до історичної періодизації для доказової бази змін в архітектурі мечетей та поширення певного типу мечетей;
- визначено регіональні типи мечетей Лівії і їх ознаки;

– аргументовано спільне і відмінне між архітектурою мечетей Лівії і інших країн.

Удосконалено:

– розроблено методикку дослідження мечетей Лівії;
– проведено комплексне дослідження мечетей Лівії від укрупненого містобудівного рівня до рівня елементу чи деталі;

Отримало подальший розвиток:

– надано рекомендації щодо збереження історичних мечетей Лівії і проєктування нових мечетей в національних традиціях» (стор. 28).

Методи дослідження: для вирішення поставлених завдань дисертації автор використав метод історичного аналізу, іконографічний метод, метод фото фіксації, графо-аналітичний метод і метод системно-структурного аналізу.

Позитивним враженням від дисертації є опрацьована автором джерельна база, враховуючи явну нестачу відповідних наукових джерел і обмеженість доступу до них.

Дисертація виконана Мохаммедом Сулайманом у Київському національному університеті будівництва і архітектури під керівництвом доктора архітектури, професора, нострифікованого доктора хабілітованого Юлії Вадимівни Івашко.

Доведено, що здобувач повною мірою оволодів методологією наукової діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

За своїм змістом дисертаційна робота здобувача Мохаммеда Сулаймана повністю відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341, що зазначено у п. 5 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Дисертаційна робота є завершеною науковою працею і свідчить про дотримання принципів академічної доброчесності. Наукова праця «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. - 1911 р.р.)», є результатом самостійної праці Мохаммеда Сулаймана і не містить елементів фальсифікації, компіляції, фабрикації, плагіату та запозичень.

Підтверджено перевіркою на анти плагіат, що використані ідеї, результати і тексти інших авторів мають належні посилання на відповідне джерело.

Дисертація має традиційну для дисертацій докторів філософії структуру і складається з анотацій, словника спеціальних термінів, вступу, трьох розділів з висновками до них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків.

Дисертація «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст. - 1911 р.р.)», за змістом відповідає спеціальності 191 – Архітектура та містобудування (галузь знань 19 – Архітектура та будівництво).

У вступі сформульовано і окреслено актуальність теми дослідження, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризував мету і завдання дослідження, наукову новизну та практичну цінність роботи, результати апробації дисертації в статтях і на конференціях.

Перший розділ «ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ ПІД ВПЛИВОМ ЗОВНІШНІХ ТА ВНУТРІШНІХ ФАКТОРІВ» висвітлює огляд існуючих наукових джерел за темою дослідження, а також характеризує вплив суміжних зовнішніх чинників - природно-кліматичних, історичних, соціальних і культурних, які безпосередньо вплинули на ісламську архітектурну школу Лівії.

В цьому ж розділі пошукувач наводить характеристику історичних мечетей по періодах.

Другий розділ «МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ» також має традиційну побудову і являє собою опис розробленої

методики дослідження як сформованого інструменту дослідження. В цьому розділі також описана пам'яткоохоронна діяльність в сфері охорони і реставрації ісламської спадщини Лівії.

Третій розділ «МІСТОБУДІВНА РОЛЬ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕЧЕТЕЙ ЛІВІЇ» по суті є основним розділом дисертації і містить власні результати автора. Тут розглядаються різні аспекти, пов'язані з мечетями Лівії, починаючи від містобудівної ролі мечетей в структурі міст і до по елементного аналізу. Зокрема, це такі підрозділи: Роль мечетей у структурі лівійського міста; Планування та об'ємно-просторова композиція; Основні елементи лівійської мечеті і їх форми; Розпланування молитовної зали; Типи куполів, склепінь, арок; Декоративне оздоблення мечетей; Типи мінаретів у різні архітектурні періоди; Еволюція образу і регіональні особливості мечетей Лівії.

Серед сукупності отриманих автором висновків варто зазначити найбільш значущі, на наш погляд, положення.

1. Автор виявив п'ять основних періодів формування архітектури мечетей Лівії, з них два перші – арабські, ранні, три наступні – османські середні і пізній.

2. Сформульовано визначальні характеристики кожного з періодів, навівши в якості доказової бази креслення і світлини, що наочно довело мультикультуралізм ісламської школи Лівії і відхід від арабських і магрибських традицій до османських традицій, крім регіонів, віддалених від територій зовнішніх впливів і з екстремальними місцевими природно-кліматичними умовами.

3. Фактично представлено розвиток ісламської школи Лівії як безперервний процес, що становить теоретичну базу для проектування нових мечетей з національними ознаками, оскільки чітко визначено, в чому саме полягають ці національні ознаки.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Мова та стиль викладення результатів

Дисертаційна робота написана українською мовою. Зміст викладений логічно, грамотно, зрозумілою науковою мовою з правильним використанням специфічної термінології.

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Результати дисертації були опубліковані в 2 наукових працях: 2 в іноземних фахових виданнях, які входять до наукометричної бази, з них одна у співавторстві, 2 тези наукових доповідей, одна у співавторстві. Результати досліджень, які викладені в дисертації, були представлені на 2 наукових конференціях, з них 2 – міжнародні, – загальноукраїнські.

Зазначимо, що наукові результати, викладені в дисертаційній роботі, повністю висвітлені у наукових публікаціях здобувача та відповідають вимогам п. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Недоліки, зауваження, дискусійні питання до дисертаційної роботи.

1. Які з наведених Вами в якості ілюстрацій світлин і креслень є Вашими, а які Ви використали з інших джерел?

2. Різні мечеті представлені не однаково повно, це стосується і якості та ракурсу світлин. Це пов'язано з небезпекою їх натурних обстежень?

3. В своїй дисертації Ви навели велику кількість історичних мечетей, чи є серед цього переліку мечеті на тих територіях, де тривають військові дії?

4. В чому Ви бачите основні проблеми в діяльності лівійських пам'яткоохоронних і реставраційних організацій?

Водночас ці зауваження не зменшують значення дисертації, яка є важливою для Лівії, і не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи.

Висновок про дисертаційну роботу

Вважаю, що дисертаційна робота здобувача ступеня доктора філософії Мохаммеда Сулаймана на тему «Особливості архітектури мечетей Лівії (VII ст.

- 1911 р.р.)», виконана на високому науковому рівні, не порушує принципів академічної доброчесності та є закінченим науковим дослідженням, сукупність теоретичних та практичних результатів якого розв'язує наукове завдання, що має істотне значення для галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Дисертаційна робота за актуальністю, практичною цінністю та науковою новизною повністю відповідає вимогам чинного законодавства України, що передбачені в п. 29 Постанови Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)» від 23 березня 2016 р. №261 зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ №283 від 03.04.2019 р. та №502 від 19.05.2023 р., а також п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Здобувач Мохаммед Сулайман заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 19 – Архітектура та будівництво за спеціальністю 191 – Архітектура та містобудування.

Офіційний рецензент:

Кандидат архітектури, доцент

Кафедри теорії архітектури

Київського національного університету

Будівництва і архітектури

Ю.О.Хараборська

Підпис кандидата архітектури, доцента Ю.О.Хараборської засвідчую

Перший проректор Київського національного

Університету будівництва і архітектури

Д.О.Чернишев

